

Василь Губарець

Народився 1975 р. у Києві. З відзнакою закінчив Інститут журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Навчався у Школі журналістики та масової комунікації Університету Канзасу (США). З 2001 р. навчається в аспірантурі Інституту журналістики. Працював в українській молодіжній пресі, у рекламному бізнесі та в галузі зв'язків з громадськістю. З 1996 р. — у Британській Раді в Україні, з 2002 р. очолює службу зв'язків з громадськістю цієї організації.

В. Губарець — один із ініціаторів та організаторів кількох заходів міжнародного рівня. Зокрема, ідеться про проведені Британською Радою у 2002—2003 рр. Форум з культури та національної самобутності «Місцеві культури Криму та їхня роль у майбутньому України», Форум з толерантності «Від конфлікту культур до культури миру», а також семінар «Брендинг України» та Міжнародний семінар із розвитку культурного туризму та креативних індустрій «Культура, брендинг, ідентичність: напрям дії». В. Губарець був членом робочих груп з підготовки підсумкових документів цих заходів — меморандумів, маніфестів та рекомендацій. Відомі його виступи з проблематики авторського права та мережі Інтернет на міжнародних конференціях із бібліотечних та інформаційних технологій у 1999—2001 рр. Нині В. Губарець є одним із керівників проекту, фінансованого Фондом народної дипломатії Міністерства закордонних справ Великої Британії і здійснюваного Британською Радою в Україні під назвою «Британські медіа заради толерантності: різні голоси — спільні цінності».

Основне коло наукових інтересів В. Губарця окреслилося ще на початку навчання в Інституті журналістики Київського національного університету. Увагу молодого науковця привертають засоби масової інформації української діаспори — як західної, так і східної. Дослідження української журналістики поза межами України, проблеми, котрі її хвилюють — як в історичному контексті, так і на сучасному етапі — складають основу вже опублікованих наукових робіт В. Губарця. Особливу зацікавленість дослідник виявляє до нового періоду світової історії — після Другої світової війни.

БОРІТЬБА ЗА СВОБОДУ І УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ: ПРЕСА УКРАЇНЦІВ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ ПРО ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ І США В 1985—1994 рр.

Після приходу до влади в Компартії Радянського Союзу, а фактично в усій державі, реформаторських кіл, очолюваних новим, порівняно молодим лідером Михайлом Горбачовим, поступово знімаються обмеження на політичну, економічну та культурну діяльність в Україні. Відповідно змі-

нюються і методи діяльності американських чинників на українському полі. У середині 80-х років Горбачов ініціює політику відносної економічної свободи, дозволяючи утворювати «вільні підприємства» — кооперативи. Однак слід визнати, що ця свобода не була повною, адже проголошені нові економічні стосунки ще не базувалися на принципі приватної власності.

Змінюються і висвітлювані українською етнічною пресою питання американо-українських відносин. Наприкінці 80-х років на передній план поступово виходять інформація та аналітика суто економічної спрямованості, що не так часто спостерігалось в попередні десятиліття. Наприклад, «Українське Православне Слово» інформує: «15 квітня відбувся в Нью-Джерзі з'їзд українських професіоналістів зі східних штатів США, які мають охоту своїми порадами і інвестиціями підтримати державну економіку Української РСР, поминаючи (маючи на увазі. — В. Г.) при цьому незалежні кооперативи й приватні підприємства, що існують в Україні»¹.

Чи не вперше український засіб масової інформації у США приділяє увагу економічній стороні американо-українських відносин, щоправда, дещо вільно тлумачачи при цьому економічні поняття. Маємо на увазі насамперед визначення «приватних підприємств». «Холодна війна» добігає кінця, а американці, і передовсім американці українського походження шукають нових шляхів співпраці й активно підтримують початки демократії. Та цей предмет насправді виявляється не таким простим, як здавалося на перший погляд. Українські журналісти намагаються проаналізувати справжню економічну ситуацію й визначити, хто саме реально її контролює і чи варто Америці докладати серйозних зусиль на підтримку застарілої і безперспективної у своєму принципі системи: «Плани перебудови економічної системи, впроваджені Горбачовим, спричинили до великої зацікавленості всього вільного світу і, зокрема, фінансових інституцій та багатих осіб... М. Горбачов та його поплічники залюбки укладають з ними контракти, адже вони дуже добре знають, що ті, хто сьогодні дають Москві гроші, одночасно стають її партнерами і захисниками»². Така позиція українських ЗМІ у Північній Америці і зокрема у Сполучених Штатах дає доволі чітке уявлення про далекоглядність українських етнічних журналістів і їхню здатність аналізувати поточну ситуацію в довготермінових вимірах.

Наприкінці автор запитує: «Чи маємо ми моральне право продовжувати економічну політику Москви в Україні?»³ Тут чітко передбачається частка комуністичної економіки і вся безплідність спроб штучно її пітримувати. Газета закликає до встановлення справді вигідних американо-українських відносин на рівні новостворених приватних підприємств.

Проблема економічної співпраці з Україною поглиблюється далі. Широко знаний діяч української громади в Америці, колишній член Закордонного Представництва Української Гельсінської Групи Петро Рубан детально аналізує ситуацію в Радянській Україні та перспективи спільної роботи задля поліпшення українських життєвих стандартів. Як стверджує Рубан, ті американські бізнесмени, особливо бізнесмени українського походження, котрі вже беруть участь у торгівлі з державними підприємствами в Україні, «підтримують своїми капіталами підприємства всесоюзного або союзно-республіканського підпорядкування,.. від діяльності яких Україна отримує лише забруднене навколишнє середовище та паперові звіти; решта ж іде до Москви»⁴. Цей аналітик пов'язує економічні та політичні аспекти, шукаючи причинно-наслідкового зв'язку. Зокрема, він стверджує: «Пропаганда «торгівлі з Україною» стоїть в одному ряду з підтримкою ідеї «єдиної і неподільної» або ж «демократичного Радянського Союзу», в якому Україна отримує можливість «природного розвитку в перебудованому Радянському Союзі»...»⁵. Рубан категорично засуджує ідею співпраці з підприємствами, що перебувають у державній власності, адже вважає, що Україна нічого не виграє від такої «співпраці», бо ж увесь прибуток обов'язково піде до Москви. Він також вважає подібні інвестиції неперспективними.

Отже, чи залишатиметься ця ситуація незмінною, чи існують бодай якісь структури, з якими американський бізнес може співпрацювати і здійснювати насправді вигідні капіталовкладення? Рубан відповідає на це запитання: «Своїми... капіталами ми можемо допомогти лише кооперативам!»⁶ Чому ж кооперативам? Тому що «їхня продукція лишається в Україні, підтримуючи їх, ми підтримуємо не систему, а... людей, допомагаємо їм бути енергійнішими, національно свідомими, мобільними»⁷.

Петро Рубан пропонує реальні шляхи співпраці, особливо на початковому етапі: «...допомагати бізнесменам не витратити гроші й час на порожні поїздки до України без відповідної під-

готовки та знання законів і правил. З іншого боку — допомогти кооператорові-українцю встановити зв'язки із західним підприємцем у його галузі діяльності для заснування спільного кооперативного підприємства, надаючи йому технологічну й фінансову допомогу»⁸.

Щоб реалізувати ці плани, Петро Рубан закликає до заснування так званої Допомогової Асоціації з відділами у США, Канаді та Австралії — країнах, де бізнесмени, у тім числі й українського походження, найбільше зацікавлені в Україні як новому економічному партнерові. Початковий капітал для створення цієї фундації можна було б отримати, як стверджує Рубан, від внесків канадійських, австралійських, американських та європейських українців⁹.

На жаль, кінець 80-х також нагадав про один з атавізмів радянського уряду — спорадичні намагання придушити національно-визвольні рухи в радянських республіках, особливо в Україні. Після кількох короткотермінових арештів українських правозахисників, які знову об'єдналися в Українську Гельсінську Спілку (попередницю Української Республіканської Партії), силового розгону мирних маніфестацій у Львові, постійних намагань дискредитувати новонароджений Народний Рух України, перешкоджання вільній діяльності Українських Греко-Католицької та Автокефальної Православної Церков група американських сенаторів підписала листа на адресу Михайла Горбачова, в якому заявила протест проти цих порушень громадянських прав: «Ми також схвильовані очевидною відсутністю демократичного прогресу в республіках. Зокрема, нас глибоко непокоїть сучасна ситуація в... Україні. На нашу думку, існують протиріччя між риторикою та реаліями Вашої політики по відношенню до українського народу»¹⁰.

Очевидно, то були агоністичні ознаки комуністичного минулого й тяжкого спадку «холодної війни», і така відозва провідних американських політиків у справі захисту прав людини в Україні видається передостанньою, якщо не останньою. Ці залишки «холодної війни» все ще накладали тінь на україно-американські відносини (зрозуміло, в контексті відносин американо-радянських).

Українська преса у Сполучених Штатах підкреслено негативно оцінює «горбоманію», яка заповонила Захід у 1988—1991 рр. Половинчата політика Горбачова і Білого Дому ви-

сміюється і різко критикується. З одного боку, «у цей період наша власна стриманість в інформаційному використанні як «Голосу Америки», так і «Радіо «Свобода» для максимального висвітлення вивержень та потрясінь у російській та неросійській сферах — ще один показник слабкої реакції. Після схвального рішення Москви про припинення заглушування радіовисилань та зі звеличенням гласності зробили можливим надійний тест цих жестів «відкритого суспільства» на вільний і повний потік інформації про ті самі потрясіння в усіх частинах СРСР. Нічого не підбурювати, а просто інформувати — повністю й детально»¹¹.

З іншого боку, аж від часу окупації України на початку 20-х років українські мас-медіа на Північноамериканському континенті вимагають проведення цілісної зовнішньої політики Сполучених Штатів. По-новому ця тема зазвучала напередодні колапсу СРСР, коли Державний департамент знову намагається «розрізнати» окремі радянські республіки: «Політика Адміністрації щодо вирізнення Балтійських держав і Центральної Європи заслуговує на схвалення, проте ця політика важила б більше, якби в її основі лежав однаковий підхід до всіх поневолених неросійських народів — від Угорщини до Туркестану — всі з яких мають однакову рису — поневолення й перебування під радянським військовим контролем»¹². Уже недостатньо декларацій і символічних актів Конгресу, як, приміром, закону № 101-642 зі складною назвою «Про відзначення 3—10 листопада 1990 року Національного тижня пам'яті жертв голодомору в Україні та про відзначення голодомору в Україні 1932—1933 рр. і політики русифікації, спрямованої на знищення української самобутності», підписаного Президентом США 6 березня 1990 року¹³.

Українська преса вимагає скасування подвійних стандартів у зовнішньополітичній стратегії США, визнання однакових прав на самовизначення для України — тих самих прав, котрі мають країни Центральної Європи і три Балтійські держави. Практично повністю нехтуючи цим аспектом американської зовнішньої політики, наступник Р. Рейгана, Президент Дж. Буш підірвав довіру до себе українців і в Україні, і поза її межами, систематично подаючи себе як особистого друга Горбачова і принципового прихильника «перебудованого, демократизованого Радянського Союзу». Ідея демократизації імперської держави виявилася повною утопією. На жаль, Білий дім не дослухався до прогнозів

численних американських політологів. Статті таких науковців радо публікували українські мас-медіа, підтверджуючи тим самим об'єктивність і неупередженість як одні з провідних засад своєї діяльності. Так, «Українське Православне Слово» оприлюднило політичний прогноз майбутнього Радянського Союзу. Стаття з'явилася за рік перед спробою серпневого заколоту 1991 року в Москві й подальшою лавиноподібною дезінтеграцією Радянського Союзу. Публікація базувалася на основних тезах есея політолога Макса Сінгера. Він стверджував таке: «Комуністична партія Радянського Союзу... розвалиться до кінця наступного року. Радянський Союз розпадеться на декілька держав — від шести до дванадцяти, може, й більше. Панування Москви закінчиться наступного року. Розпад СРСР обов'язково станеться до кінця цього десятиліття»¹⁴.

Автор навдивовижу точно передбачає політичне майбутнє територій колишніх імперій: «Балкани й території, які зараз окуповані Радянським Союзом, пройдуть через період політичної нестабільності, кривавих воєн та внутрішніх конфліктів. У часовому вимірі цей період займе ціле покоління. Більшістю народів на цій території будуть керувати авторитарні режими, які пізніше перетворяться на демократичніші»¹⁵.

Сінгер закликає американських політиків не боятися розпаду СРСР, тому що США так чи інакше не можуть запобігти ходові цього історичного процесу. Натомість Америці слід було б поміркувати про майбутні стосунки з новими незалежними державами. Сінгер відзначає дві головні причини, з яких розпад є невідворотним для Радянського Союзу: «По-перше, навіть за найсприятливіших обставин дуже важко утримувати такі різномірні тіла в одній структурі. По-друге, ідеологічне підґрунтя існування такої структури зникає разом з колапсом комунізму»¹⁶.

У статті стверджується, що разом зі знищенням комунізму та центру політичної війни небезпека у світі зменшиться.

Та сама тема розвивається в іншій статті — «Перед Сталінським мавзолеєм». Обговорюване питання: допомагати чи не допомагати. Автор Z. виступає перед читачами з низкою запитань, відповіді на які покликані дати американські керівники: «Чи може досягти успіху Горбачов? Чи треба нам йому допомагати? Згідно з офіційною американською позицією, висловленою Президентом Бушем, Горбачов — це справжній реформатор, і «ми всі зичимо перебудові успіху», що означає принаймні

моральну підтримку. Але щоб відповісти на ці питання, ми мусимо з'ясувати: успіху в чому? допомогти зробити що?»¹⁷

Тут анонімний аналітик обстоює вже згадане твердження: неможливо підтримати особу (а через цю особу певну ідею чи структуру), яку історія прирєкла на поразку. Всі спроби Горбачова зберегти перевагу державного сектора економіки та політичну імперську структуру вели у глухий кут, незважаючи на реформаторську риторику і благородність намірів. А вашингтонська політика сліпої підтримки Горбачова як такого неминуче підривала довіру до Америки, особливо серед неросійських народів Східної Європи та Центральної Азії.

Проте ані Президент Буш, ані Державний департамент не звертали належної уваги на всі раціональні докази та аргументи, що закликали до зміни американської політики стосовно тісніших прямих зв'язків з майбутніми незалежними державами. В одній з редакційних статей «Юкрейнієн Куотерлі» критикує ставлення Буша до меншин у Радянському Союзі і з розчаруванням порівнює його з «колишнім Бушем», Бушем початку 80-х: «Важко зрозуміти заяву Президента Джорджа Буша про його підтримку «територіальної цілісності» Радянського Союзу, особливо в той час, коли уряд Австралії визнав незалежність Литви, і чимало американських законодавців вимагали від президентської адміністрації такого ж кроку. Американці східноєвропейського походження голосували переважно за Джорджа Буша на президентських виборах, і робили це на основі його попередніх дій, у яких він виявив себе другом поневолених народів... І ось раптом з'являється така несподівана заява, що дуже вражає їх»¹⁸.

Вашингтон втрачав ініціативу, відстаючи не лише від подій в СРСР, а й від дій європейських країн¹⁹ і навіть Канади²⁰. Візит Президента Буша до Києва на початку серпня 1991 року, лише за три тижні перед проголошенням незалежності України, став драматичним в усіх аспектах. Українці очікували від американського Президента підтримки їхніх прав на нормальне, незалежне, самодостатнє існування. Вони пам'ятали відданість Буша справі захисту прав людини в Україні, коли той був віцепрезидентом США. Та члени українського парламенту й прості громадяни почули промову, яка пізніше в усьому світі отримала назву «київське курчатко». У цій промові перед українськими політиками у Верховній Раді Джордж Буш закликав їх до під-

тримки спроб Горбачова зберегти Радянський Союз і особливо наголосив на тому, що Сполучені Штати не збираються заохочувати «сепаратистські» процеси в СРСР. Послугуючись демократичною риторикою, американський чільник, зокрема, заявляв таке: «Свобода — це не те саме, що незалежність. Американці не підтримають тих, хто бореться за незалежність, маючи на меті замінити далеку тиранію місцевою деспотією. Вони не допомагатимуть тим, хто пропагує самовбивчий націоналізм, базований на етнічній ненависті»²¹. Ба більше, офіційна американська позиція щодо нав'язуваного радянським центром нового Союзного договору виглядає однозначно схвальною: «Угода 9+1 дає сподівання на те, що республіки поєднуюватимуть більшу автономію з більшою добровільною взаємодією — політичною, соціальною, культурною, економічною, відмовившись від безнадійного курсу на ізоляцію»²². Як пише дослідник і публіцист Олександр Гончаренко, «це чудовий приклад короткозорої політики Заходу. Ностальгія по «добрих старих часах» у стосунках з міцним центральним радянським урядом навіть тепер дуже часто відчувається в заявах деяких провідних західних бюрократів та політичних лідерів. Звісно, для Заходу було б значно легше мати справу з однією наддержавою, ніж із сукупністю нових незалежних держав... Було чітко визначено межі «припустимої» і «неприпустимої» поведінки»²³.

1990—1991 рр. знаменні тим, що Україна починає проводити власну, дедалі більш незалежну від Москви зовнішню політику, використовуючи можливості Об'єднаних Націй. Українська преса у США висвітлювала слухання у справі Чорнобильської катастрофи, які було зініційовано українськими представниками в ООН²⁴. Найбільшим шоком для радянського уряду став крок України, який вона здійснила у січні 1991 р., коли, ще не будучи повністю незалежною державою, виступила проти СРСР в Об'єднаних Націях. «Українське Православне Слово», посилаючись на повідомлення «Ессошієтєд Прєс», інформує: «Українська делегація на сесії Комісії ООН з прав людини гостро скритикувала СРСР за використання військової сили у Балтійських державах. Це вперше делегація України проголосувала не так, як їй було визначено «старшим братом», який вважав і українську, і білоруську делегації в ООН за допоміжні сили»²⁵.

Поступово, з кожним місяцем Україна стає дедалі активнішою на міжнародній арені, і Вашингтон приділяє цій республіці дедалі більше уваги. Процеси набуття більшої незалежності від центру та загальної демократизації підштовхнули США до відкриття власного Генерального консульства в українській столиці. Воно мало відкритися ще наприкінці 70-х рр., однак після введення радянських військ до Афганістану Президент Картер обмежив усі міжнародні обміни з СРСР, бойкотував Олімпійські ігри в Москві і скасував рішення про відкриття Консульства у Києві.

Нової принципової домовленості про започаткування діяльності офіційної американської місії у Києві було досягнуто ще у листопаді 1985 р. на історичній зустрічі у Женеві між Президентом США Р. Рейганом та радянським керівником М. Горбачовим. Характерно, що у своєму зверненні до Конгресу США, присвяченому підсумкам саміту, американський лідер кваліфікував майбутнє відкриття Генерального консульства США у Києві як таке, що «започаткує постійну американську присутність в Україні вперше за останні десятиліття»²⁶.

Американська преса висвітлювала відкриття дипломатичного представництва у теплому, доброзичливому та оптимістичному тоні. Одну зі статей було передруковано виданням етнічних українців: «Хоча американські представники й підкреслюють, що відкриття Консульства в Києві не означає визнання незалежної України, ці маневри американської адміністрації показують: Вашингтон усвідомив, що Україна зі своїм 52-мільйонним населенням має величезний промисловий та сільськогосподарський потенціал, а її майбутнє важливе для Заходу»²⁷.

Білий Дім не міг передбачити (а шкода!), що лише за кілька місяців він підвищить Генконсульство у Києві до рангу Посольства. Україна здобувала незалежність, а Сполучені Штати стояли перед проблемою визнання нової держави. Так, незалежні спостерігачі і журналісти відзначають помітну розгубленість американських зовнішньополітичних чинників і самої глави держави, яка настає після невдалої спроби перевороту у Москві у серпні 1991 р. і проголошення незалежності України. Президент Буш, який за три тижні до того у Києві гаряче обстоював принцип непорушності і цілісності СРСР, на спільній із прем'єр-міністром Канади Браяном Малруні пресконференції наприкінці серпня 1991 р., відповідаючи на запи-

тання американського журналіста стосовно безперспективності підписання Союзної угоди, особливо з урахуванням проголошення незалежності України, знову говорить про Союзню угоду і життєву необхідність для республік якомога швидше врегулювати свої відносини з центром передусім в економічній сфері²⁸. Це не є дивним, адже на порядок денний виходять американські національні інтереси, головним чином в економічній галузі. Водночас, говорячи про можливість визнання незалежності України, Дж. Буш уже не може дати чіткої відповіді: «Нам треба зачекати і подивитися на розвиток подій. Ми відкрили в Україні Генеральне консульство. Все рухається дуже, дуже швидко. Звісно, прагнення до свободи і незалежності — це те, з чим довгий час асоціюються Сполучені Штати. Але... ми хочемо побачити, про що йдеться з точки зору порядку, з точки зору того, як ця свобода народжується. Я впевнений, що цей рух до свободи і незалежності не зупинити. Гадаю, він триватиме... Я не знаю, чи це розпад (Радянського Союзу), чи ні»²⁹.

Однак те, що ще не було очевидним для керівників США, стало дедалі очевиднішим і для українських лідерів, і для решти світової громадськості. Дні радянської імперії були лічені, а на політичній карті світу з'явилася нова держава — Україна. В українських мас-медіа на Північноамериканському континенті виникають принципово нові питання для висвітлення та аналізу.

Одразу після проголошення незалежності 24 серпня 1991 р. українські лідери розпочинають активну зовнішньополітичну діяльність, яка має за головну мету переконати лідерів Заходу у важливості України для демократичних держав та в необхідності співпраці у справі запровадження ринкових реформ у цій новій незалежній державі. Журналісти української діаспори активно й незаангажовано висвітлюють перший візит майбутнього Президента, а тоді — Голови Верховної Ради України Леоніда Кравчука до Канади та США. Там він намагався досягти декількох цілей. Першою було встановлення безпосередніх, зорієнтованих на нові принципи зв'язків із Президентом Джорджем Бушем, який і досі не бажав визнати незалежність України, віддаючи перевагу очікуванню результатів Всеукраїнського референдуму, призначеного на 1 грудня 1991 р. Кореспонденти українських етнічних видань так відгукуються про це: «Леонід Кравчук... чітко заявив, що він не просив Президента Буша ані про фінансову допомогу для України, ані про визнан-

ня цієї країни. Кравчук просив лише про надання сільськогосподарського обладнання і нових технологій для промисловості... Президент сприйняв таку позицію і [пізніше] запросив Кравчука на наступний раунд переговорів»³⁰. Речник американського Президента Марлін Фіцуотер, говорячи про зустріч Кравчука і Буша, заявив про підтримку Сполученими Штатами розвитку демократії, ринкових реформ та верховенства права, а також про конкретні шляхи з підтримки економічної реформи в Україні³¹.

Отже, постає принципово нова проблема у стосунках між Сполученими Штатами та Україною. Це питання взаємовигідної співпраці передусім в економічній сфері. Такий розвиток подій, без сумніву, сприятиме розумінню Вашингтоном прагнень нової незалежної держави. З іншого боку, поліпшення економічного стану у Східній Європі не може не позначитись позитивно на рівні міжнародної напруги.

Іншим аспектом візиту Кравчука, як стверджує автор, стали відвідини Генеральної Асамблеї ООН. У своїй промові український лідер уперше за весь час порушує проблему наявності ядерної зброї на теренах України. Ця проблема дещо згодом стане чи не найважливішою і найскладнішою у відносинах між США та Україною.

Після початку війни у колишній Югославії та помітному зростанні напруги в сусідніх пострадянських державах в Україні панувала особлива пересторога щодо подібного розвитку подій на території колишнього Радянського Союзу. Саме тому Кравчук запропонував розробити «міжнародний механізм, який знищить у зародку будь-які спроби збройної агресії»³².

Після оприлюднення офіційних результатів референдуму про незалежність України, на якому 92 відсотки тих, хто взяв участь у голосуванні, висловилися за незалежну державу, Вашингтон негайно зреагував у порівняно позитивний спосіб. Українське видання подає інформацію про початкові кроки адміністрації Буша: «...Представник Білого Дому Марлін Фіцуотер заявив, що «Вашингтон збирається підтримувати будь-які позитивні зміни». Незабаром очікується візит Державного секретаря Дж. Бейкера до Києва, де він обговорить з Л. Кравчуком питання переходу України до повної незалежності. Від імені Президента Буша Фіцуотер привітав Президента України»³³.

Зрештою Білий дім прийняв той факт, що «Україна започаткувала новий етап у своїй історії, завершуючи радянську історію, а ще політичну долю М. Горбачова, чия президентська посада відтепер стає фікцією»³⁴.

Президент Буш окреслив низку проблем, які мали бути обговорені Україною та Сполученими Штатами в майбутньому: роззброєння, підтримання стратегічного балансу в Європі, права людини і національних меншин, а ще встановлення принципово нових відносин між Україною та Росією³⁵.

Українські засоби масової інформації Північноамериканського континенту не залишили непоміченою реакцію на нові події в колишньому Радянському Союзі серед колишніх найвищих американських політиків, до думки яких, проте, активно прислухався офіційний Вашингтон. Так, зокрема, було відзначено статтю Генрі Кіссінджера, опубліковану у впливовому часописі «Ньюзуїк». Цей авторитетний діяч скептично оцінював американську політику щодо нової незалежної України: «Ця політика охоплює всього дві проблеми — харчову кризу в Росії та ядерну зброю в країнах колишньої імперії... Політика мусить мати більш глобальну мету... Я не бачив жодного українця, котрий погодився б із московською концепцією спільного війська СНД»³⁶.

У цій статті Кіссінджер наголошує на необхідності якнайшвидшого започаткування жорсткішої американської політики щодо російської імперіалістичної експансії. Кіссінджер намагається проаналізувати факт того, що «Росія ще не позбавилася традиційного... бажання контролювати всі народи великої імперії, і це виявляється у претензіях на Крим, у розгляді Чорноморського флоту як виключно російського і так далі»³⁷.

Українські етнічні мас-медіа, спочатку привітавши офіційне позитивне ставлення Вашингтонської адміністрації, надалі займають навіть агресивнішу позицію щодо Білого дому, ніж будьколи до того. Приміром, впливовий «Юкрейніен Куотерлі» публікує дві короткі інформації під яскравими заголовками: «Бейкер: долари йдуть до Росії, Україна ж отримує центи» і «1/10 від 2%»³⁸. Ці інформаційні матеріали розповідають читачеві про великий пакет допомоги. Джеймс Бейкер повідомив про цей пакет під час передачі «Діалог» у рамках програми ЮСІА (пізніше — ЮСІС) «Уорлднет». 24 мільярди доларів із цього пакета мали піти до Росії, і лише 50 мільйонів — до

України. Така невідповідність і нерівномірність допомоги була різко розкритикована українськими етнічними газетами та журналами. Важко було повірити у те, що США справді мали намір підтримувати вільну демократичну Україну, якщо на практиці вони постійно підкреслювали пріоритет Росії. Подібну позицію зайняли й американські спостерігачі, ставлячи під сумнів достатність допомоги новій демократії³⁹.

Проте кроки Сполучених Штатів в економічній сфері характеризувалися не лише наданням пакетів гуманітарної допомоги. Значною віхою у процесі налагодження взаємовигідних економічних відносин з Україною стало включення її до числа держав, у торгівлі з якими знімаються базові обмеження, які застосовувалися раніше щодо Радянського Союзу. Заявивши про це на зустрічі із лідерами ділового світу Америки⁴⁰, Президент надсилав до Конгресу відповідне послання у травні 1992 року⁴¹.

За іронією долі, одразу під згаданими матеріалами часопис друкує коротку статтю про україно-американські воєнні переговори щодо передачі ядерної зброї з України до Росії. У той час як Пентагон вимагає швидкого і негайного розв'язання цієї проблеми, міністр оборони України Костянтин Морозов «наголосив, що озброєння «не просто мають бути переведені з однієї держави до іншої» і що необхідно створити міжнародну систему моніторингу за знищенням озброєнь...»⁴². Український часопис красномовно описує позицію американського військового відомства: «З Пентагона не надійшло жодного негайного коментаря про зустріч»⁴³.

У травні 1992 року Сполучені Штати роблять важливий крок назустріч молодій Українській державі, надаючи їй статус найбільшого сприяння і засновуючи в Україні Корпус Миру⁴⁴. А Угоди про це було підписано Президентом України під час його другого візиту до Сполучених Штатів (першого в ранзі демократично обраного Президента незалежної Української держави). Інші досягнення українського лідера описували українські газети в оптимістичній манері: «Глава Української держави та Державний секретар США Джеймс Бейкер підписали нові двосторонні угоди. Перша стосується діяльності дипломатів на українській та американській територіях і передбачає скасування обмежень їхніх пересувань по країні. Інша угода стосується гуманітарної та технічно-економічної співпраці й передбачає спри-

яння діяльності американських фахівців, котрі перебувають в Україні й допомагають їй перебудувати економіку»⁴⁵.

Під час травневого візиту Президента Кравчука до США було укладено цілу низку й інших двосторонніх угод, зокрема про торгівлю, підтримку інвестицій, екологічний захист. До підпису готуються угоди про морські перевезення, усунення подвійного оподаткування, збереження і захист релігійних та національних культурних пам'яток на територіях обох країн, співпрацю в рамках програм допомоги.

Ясна річ, угоди на кшталт таких були лише першими кроками на довгому шляху встановлення нових відносин між двома країнами. Україна потребувала моральної, військової, економічної, дипломатичної та іншої підтримки на початковому етапі функціонування її як незалежної держави. З іншого боку, досвідчені американські політики дедалі більше дізнавалися про свого нового партнера і переживали іноді доволі болісний процес руйнування застарілих стереотипів про Україну як «невіддільну частину СРСР».

Україна вустами свого Президента підтвердила відданість принципам нерозповсюдження ядерної зброї. Л. Кравчук, однак, зауважив необхідність вироблення системи безпеки, пославшись на наявність потужних політичних сил у Росії, які вимагають перегляду державних кордонів і, зокрема, на заяви тодішнього віце-президента Російської Федерації В. Руцького. Українського лідера в його поїзді супроводжувала група бізнесменів, а українські урядовці провели зустріч із міністром торгівлі США та іншими провідними політиками американської адміністрації, відповідальними за економічний сектор. «Україна нічого не просить. Україна хотіла б отримати деякі кредити для створення нових технологій і для якомога швидшого переходу до вільної ринкової економіки»⁴⁶.

Що стосується американської позиції, то було заявлено про те, що «Сполучені Штати і Україна повинні бути не просто друзями, а партнерами. Майбутня безпека України важлива для Сполучених Штатів і для стабільності в Європі... Ми знаємо, що перед українцями найближчими роками стоятиме чимало проблем... Запевняю вас, що Сполучені Штати підтримуватимуть демократичну Україну»⁴⁷. Окремо Президент Буш відзначив важливу роль української діаспори в розбудові Америки як держави і в налагодженні зв'язків з новою Україною:

«Україна — батьківщина або земля пращурів для більш ніж мільйона американських громадян. Вони збагатили цю країну творчим талантом і прагненням до свободи. Десятиріччями американці українського походження плекали у цій країні ідею свободи і незалежності України. Цей історичний день — данина їм та їхнім братам в Україні»⁴⁸. Рішенням американського Конгресу Україні було надано 400 млн дол. на програму знищення ядерного арсеналу⁴⁹.

Українська преса у США приділяє також увагу контактам між Україною та США на неофіційному рівні. Перший важливий крок у цьому напрямі було зроблено у червні 1992 року, коли Л. Кравчук зустрівся з колишнім Президентом США Р. Ніксоном. Візит Ніксона до України набував особливої ваги передусім в економічному аспекті: «Ми намагаємося зацікавити провідні компанії та фірми в інвестуванні їхніх капіталів до української економіки», — відзначив Річард Ніксон⁵⁰.

Американських бізнесменів найбільше цікавили можливості інвестицій у банківсько-виробничий комплекс із часткою приватного капіталу⁵¹. Саме тому перед Україною постала проблема введення в дію процесу законодавчого захисту іноземних інвестицій. Протягом останніх років це питання українська преса США висвітлювала переважно описово, інформуючи читачів про зустрічі, переговори, обговорення і т. ін. Але вона також приділяла увагу і реальним крокам у сфері неофіційних зв'язків. У цьому ж числі «Українське Православне Слово» друкує статтю про американське освітнє «вторгнення» в Україну: «Професор з коледжу Пасаке Зірка Воронка працює над проектом проведення під час літніх вакацій в Україні курсів англійської мови. Професор Воронка, яка вже провела в Україні декілька курсів для дорослих, за допомогою Українського Національного Союзу і Товариства «Просвіта» разом склали план цих курсів... Уже обрано 82 викладачі (серед яких 10 канадійців). Цікаво, що серед обраних учителів-добровольців майже половина — це ті, хто народився в США або ж є членами змішаних подружжів. Їх надихає ця ідея і бажання допомогти Україні»⁵².

Аж до кінця 1992 року українські засоби масової інформації за океаном майже одноголосно схвалювали політику Президента Кравчука і засуджували байдужу позицію Буша. Однак приблизно із серпня вони починають усвідомлювати, що причини економічної кризи в Україні не такі прості, як здавалося рані-

ше. Якщо до і після розпаду СРСР українська опозиція, незалежні мас-медіа та діаспорні організації й установи звинувачували Москву в руйнуванні української економіки, то тепер вони значну увагу приділяють самому уряду України. Зокрема, українські видання стверджують, що «Люди страшенно розчаровані. Бо вони не бачать ніяких кроків у напрямку до ринкової економіки... Існує тенденція повернення назад до старого управлінського стилю, коли уряд запроваджував жорсткий контроль за економічною діяльністю»⁵³.

Уперше незалежний український уряд критикується в українській пресі поза межами України, хоча й вустами американських економістів: «Українські урядовці і досі лише говорять про програму приватизації, але не роблять жодних реальних кроків... У плані економічних реформ немає ніякого прогресу, зате є прогрес у кількості урядових інституцій, і цей процес характеризується швидким ростом»⁵⁴.

Засоби масової інформації сліпо не критикують українських урядовців. Вочевидь, вони відзначають заяви Кравчука про відданість України економічним реформам і здійснення перших законодавчих кроків у справі надання привілеїв закордонним інвесторам⁵⁵. Проте загальний тон відгуків американським експертів і українських газет та журналів щодо економічної політики українського уряду досить негативний.

Повертаючись до проблеми західної, зокрема американської, допомоги новій державі, варто відзначити, що новий український уряд Л. Кучми, майбутнього Президента України, котрий прийшов до влади у жовтні 1992 року, висловлював скептичне ставлення до західних кредитів або грантів. Л. Кучма дав розлоге інтерв'ю часопису «Юкрейнієн Куотерлі», в якому представив власну точку зору на бажання Заходу допомогти новим незалежним державам. Хоча ця точка зору дуже суперечлива (згодом, після здобуття президентського крісла Кучма її змінив і став гарячим прихильником тісної співпраці із Заходом та створення твердих «каналів допомоги»), вона відбиває загальний стан розчарування політикою західних демократій як серед простих громадян, так і серед провідних політиків України. Л. Кучма заявив: «На цей момент я не дуже вірю в якусь західну допомогу. Через те, що економіки всіх республік колишнього Радянського Союзу, у тому числі й Балтійських держав, перебувають у такому пригніченому стані, я думаю, що нереаліс-

тично мати будь-які сподівання у цьому відношенні. Завдання виконано — імперію зруйновано. Лишається тільки одне: знищити ядерну зброю. Ото й усе. Завдання виконане на сто відсотків. Отож усі розмови про тяжку ситуацію чи намагання перейти до системи вільного ринку — не більше, ніж розмови... Що ж Захід зробив насправді, аби допомогти здійснити цей перехід до економіки вільного ринку, крім того, що лише говорив або постійно залякував, що усунеться, якщо ми робитимемо щось не так точно, як йому того хочеться?»⁵⁶

Тоді україно-американські відносини переживали дуже тяжкий період. Фактично Україна залишилася наодинці із численними проблемами. Цей нестабільний період висвітлювався українською пресою у різних жанрах: короткі інформації, аналіз, інтерв'ю... Хроніка подій, запроваджена «Юкрейнієн Куотерлі», надає змістовне розуміння того, що відбувалося у відносинах між Україною та США у першій половині 90-х.

Уперше проблема ядерного роззброєння нових незалежних держав, і в першу чергу України, виникла ще у серпні 1991 року. Американське керівництво висловлювало стурбованість із проблеми контролюваності ядерних арсеналів колишнього СРСР. Слід звернути увагу на жорсткість висловлювань керівників вашингтонської адміністрації. Уже протягом першого тижня після проголошення незалежності України Білий дім висловив сумнів у тому, що новій державі «дозволять володіти» ядерною зброєю⁵⁷. На пріоритетності розв'язання ядерної проблеми у відносинах із новопосталою державою (а сам цей факт уже вітався) Вашингтон наголошував повсякчас. Практично одразу після грудневого референдуму про незалежність України лідери Америки і України проводять відповідні консультації, про що Президент Буш повідомляє публічно: «Сполучені Штати відіграють провідну роль у гарантуванні того, що нова держава у процесі свого народження надійно зберігатиме свою ядерну зброю. Я говорив про це з Президентом Кравчуком одразу після його обрання і ми обоє погодилися, що це є першочерговим завданням»⁵⁸. Власне, сам акт дипломатичного визнання держави безпосередньо пов'язувався з чіткими зобов'язаннями України щодо нерозповсюдження ядерної зброї⁵⁹. У цьому зв'язку цікаво звернути увагу на подальший історичний крок американської дипломатії, особливо в аспекті поділу країн колишнього СРСР на різні групи. Офіційно за-

являючи про визнання нових незалежних держав, Президент Буш у своєму зверненні до нації виокремлює три основні групи країн і, відповідно, подальшу політику США щодо них. Першою і особливою стоїть Росія, яка визнається правонаступницею Радянського Союзу. До другої групи потрапляють Україна, Вірменія, Казахстан, Білорусь і Киргизстан. Ідеться про дипломатичне визнання цих держав, негайне встановлення з ними дипломатичних відносин і сприяння у вступі до ООН тих держав, які ще не є членами цієї організації. Окремо відзначаються «конкретні зобов'язання цих країн щодо Сполучених Штатів». Щодо решти колишніх союзних республік, зокрема Молдови, Туркменістану, Азербайджану, Таджикистану, Грузії та Узбекистану, заявляється лише про визнання, а дипломатичні відносини буде встановлено, за Бушем, тоді, коли «вони візьмуть на себе відповідні зобов'язання з питань безпеки і демократичних принципів, як зробили це інші держави, які ми сьогодні визнаємо»⁶⁰.

Слід відзначити, що проблема ядерного роззброєння колишніх радянських республік, особливо України, перебуває в центрі уваги не лише північноамериканської української етнічної преси, а й так званих мейнстрімових американських видань. Якщо проаналізувати стенограми і звіти з прес-конференцій найвищих американських посадовців, насамперед Президента Буша, держсекретаря Бейкера, міністра оборони Чейні (майбутнього віце-президента в адміністрації Дж. Буша-молодшого) та інших керівників, то видно, якою важливою є ця проблема у тогочасному порядку денному. Варто, однак, зауважити, що американські урядовці, говорячи про нібито гарантовані зобов'язання України позбутися ядерних озброєнь, які залишились їй у спадок від Радянського Союзу, посилаються передусім на розмови з Президентом України Кравчуком і на його офіційну позицію та позицію українського МЗС. Реакцією на результати таких консультацій стають неодноразові публічні заяви адміністрації Буша про «підтримку зусиль України у проведенні економічних реформ і розбудові стабільної демократії»⁶¹. Однак значно менше уваги приділяється позиції українського парламенту, члени якого були значно обережнішими у своїх прогнозах щодо термінів остаточного ядерного роззброєння України, а деякі лідери відзначалися доволі радикальними заявами, про що йтиметься

нижче. До контактів з Україною з цього питання приєднуються і найближчі американські союзники з країн Великої сімки⁶².

1993 року зобов'язання України позбутися ядерної зброї спричиняють нові збурення у відносинах із Вашингтоном. Україна справедливо вимагала відповідної компенсації та справжніх гарантій безпеки, перебуваючи поряд із постійно нестабільною сусідкою — Росією. Згідно з повідомленнями тих часів, офіційний Київ так висловив свою точку зору: «Президент Кравчук відзначив,.. що Київ збирається позбавитись ядерних озброєнь, проте не сказав коли. Однак він заявив, що спершу треба розробити силу-силенну заходів»⁶³.

Щодо такої політики Вашингтон зайняв жорстку позицію: «Баучер під тиском мусив відповісти «Так» на питання щодо того, чи заявили українській делегації, що коли вона хоче гарантій безпеки та спеціальної допомоги для роззброєння, то спершу необхідно ратифікувати угоди»⁶⁴. А ще «вустами неназваної офіційної особи Сполучені Штати заявили, що вони не збираються торгуватися за голос України і набавляти ціну»⁶⁵.

Такий малоконструктивний, а подекуди навіть диктаторський тон не міг сподобатися офіційному Києву, і згодом це загальмувало процес ратифікації угоди СТАРТ-1 і приєднання України до Угоди про нерозповсюдження ядерної зброї. До того ж українські політики намагалися старанніше пояснити свою позицію Вашингтонові, наголошуючи на нових аспектах національної безпеки України: «Звичайно ж, ми ратифікуємо угоду СТАРТ-1, — сказав він (Павличко)⁶⁶. — Та ми не можемо схвалити приєднання до Угоди про нерозповсюдження ядерної зброї, котра зробить Україну неядерною державою, головним чином через ситуацію в Росії»⁶⁷.

Через два дні після такої заяви «Президент Клінтон відмовився сприйняти політичну кризу в Росії за виправдання чергового відкладення рішення угоди СТАРТ-1, стверджуючи, що Україна зобов'язана ратифікувати пакт, якщо вона хоче мати зі Сполученими Штатами добрі відносини»⁶⁸. Клінтон пішов далі, заявляючи, що ратифікація СТАРТ-1 — це передумова для встановлення довготривалих успішних взаємин⁶⁹.

Українська преса Америки продовжує описання дипломатичної дискусії між двома країнами, інформуючи читачів про відповідь України на заяву Клінтона: «Дмитро Павличко... сказав, що республіка «може стати неядерною державою через 15,

можливо, через 10 років». «Україна, яка передає свою ядерну зброю Росії, — це неможливо. Ми не віримо Росії»⁷⁰.

Спалахнув скандал. Як пише «Юкрейніен Куотерлі», «Президент Клінтон і віце-президент Ел Гор відмовилися прийняти українського прем'єр-міністра, тому що він не підписав угоди, яка вимагатиме від республіки відмовитися від власного ядерного потенціалу»⁷¹. Офіційні особи США заявили Кучмі, що зустріч із одним із американських лідерів стане більш слушною після того, як він підпише угоду і погодиться на приєднання до пакту про нерозповсюдження ядерної зброї.

Незалежні американські засоби масової інформації, такі як «Нью-Йорк Таймс», резонно попереджували, що подібна політика «справить ефект абсолютно протилежний очікуваному»⁷². Україна посіла місце на перших сторінках чільних американських газет і часописів. Водночас проблема роззброєння стала чи не єдиною в усій темі американо-українських відносин на сторінках преси української діаспори.

Усвідомлюючи, що прості відмови, ембарго, звинувачення та інші подібні дії, найімовірніше, дадуть ефект, близький до нульового, Вашингтон вирішив діяти як посередник між Україною та Росією у проблемі ядерного роззброєння. Строб Телботт, який відвідав Україну з цією пропозицією, сказав: «Ми повертаємося до Вашингтона з набагато чіткішим розумінням української точки зору на цей предмет... Ми сказали нашим українським господарям і друзям, що Сполучені Штати хотіли б знайти спосіб, аби виступити як посередник у врегулюванні складних відносин, що існують тепер між Україною та Росією, якщо це буде прийнятно для обох сторін»⁷³.

За «Юкрейніен Куотерлі», «цей тиждень приніс „новий початок” у взаєминах»⁷⁴.

Хоча до того США і відкидали будь-які претензії України на компенсацію перед ратифікацією угод, у середині 1993 року Президент Клінтон обіцяє «підтримку Україні в отриманні нових кредитів, у тім числі й кредитів від країн Великої сімки»⁷⁵. Він знову розвиває тему посередництва в україно-російській суперечці про передислокацію ядерних озброєнь.

Прориву у цій справі було досягнуто наприкінці 1993 року, і українська преса у США висвітлювала численні зустрічі та переговори між українськими та американськими лідерами у різних країнах. Восени 1993 року депутати українського парла-

менту нарешті прийняли позитивне рішення щодо ратифікації СТАРТ-1. Як пише «Юкрейніен Куотерлі», міністр закордонних справ України сказав, що Україна була змушена прийняти цей документ «через неконструктивну позицію... партнерів по угоді», але він також відзначив, що це важливий крок⁷⁶.

Вашингтон був незадоволений із доповнень, якими український парламент закликав до надання Україні особливих гарантій. Тому Президент України запропонував проект окремої угоди з питань ядерних озброєнь між Україною, США та Росією, «крок, задуманий як засіб виходу з глухого кута у проблемі ракет, базованих на Українській землі»⁷⁷. Він додав, що уже досягнуто згоди зі США та Росією щодо укладення тристоронньої угоди про компенсації, гарантії безпеки, технічну та наукову допомогу⁷⁸.

Пізніше це було втілено в життя, і Україна повністю ратифікувала СТАРТ-1 та Угоду про нерозповсюдження ядерної зброї.

Поступово напруга в американо-українських відносинах, викликана цим конфліктом, почала спадати, і обидві країни постали перед новим етапом своїх взаємин, який обіцяв бути значно успішнішим, ніж усі попередні періоди. Великою мірою такі сподівання справдилися. Причин тогочасного поліпшення взаємин чимало. Серед найголовніших можна відзначити і щире прагнення України до встановлення нової економічної системи, і рішучіша економічна політика Президента Кучми, і «подорослішання» Президента Клінтона та його зовнішньої політики. На середину 90-х рр. Україна максимально довела на практиці надійність і передбачуваність власної політики, прагнення до ідеалів демократії.

Вочевидь, починаючи з 1994 року українські мас-медіа у Північній Америці висвітлюють не лише проблеми роззброєння та очікування на американську допомогу, а й численні інші питання. Серед них — культурний, освітній, науковий обмін між двома країнами, інтеграція України до системи європейської безпеки та її активна участь у міжнародних миротворчих операціях, у тому числі тих, які проводяться під егідою США, встановлення тісніших взаємин з НАТО із подальшою перспективою участі у цьому військово-політичному блоці, стратегічний зовнішньополітичний курс України на приєднання до Європейського Союзу, боротьба із корупцією та дотримання

конституційних свобод громадян у самій Україні, зміна політичного ландшафту держави і чимало інших тем, які після зміни політичної верхівки України 1994 року та подальшому, частогусто болючому процесі становлення незалежної держави, стали у центрі уваги «міжнародних» сторінок українських етнічних мас-медіа на Північноамериканському континенті.

Поза сумнівом, новітня історія відносин між США та Україною після 1994 року в контексті внутрішньополітичних змін в обох державах та глобальних змін в усьому світі, появи нових тенденцій розвитку людської цивілізації та викликів, які стоять перед нею, і висвітлення цих процесів засобами масової інформації заслуговують на якнайретельніше дослідження в окремій науковій праці.

-
- 1 Необачний задум // Українське Православне Слово. — 1989. — Квітень-травень. — С. 23.
 - 2 Там само.
 - 3 Там само.
 - 4 Рубан П. Так що ж нам робити? // Українське Православне Слово. — Квітень-травень. — 1989. — С. 23.
 - 5 Там само.
 - 6 Там само.
 - 7 Там само.
 - 8 Там само. — С. 8.
 - 9 Там само.
 - 10 Лист американських сенаторів до М. Горбачова з приводу репресій на Україні // Українське Православне Слово. — 1989. — Серпень. — С. 20.
 - 11 *Dobriansky, Lev E.* Rumblings in Moscow's Inner Empire // *The Ukrainian Quarterly*. — 1989. — Winter. — Vol. XLV. — Issue 4. — P. 386.
 - 12 Ibid.
 - 13 Додаток D — законодавчі акти, підписані Президентом. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1990/app_d.html (відвідано 14 жовтня 2001 року).
 - 14 *Сінгер М.* Що ж буде з Радянським Союзом? // Українське Православне Слово. — 1990. — Вересень. — С. 16.
 - 15 Там само.
 - 16 Там само.
 - 17 Z. Перед Сталінським мавзолеєм // Українське Православне Слово. — 1990. — Жовтень-грудень. — С. 11.
 - 18 The Case of Captive Nations // *The Ukrainian Quarterly*. — Summer 1990. — Vol. XLVI. — Issue 2. — P. 127.
 - 19 Ісландія визнала незалежність Литви, інші північноєвропейські країни засудили радянську політику щодо країн Балтії і збиралися вчинити подібно до Ісландії. Польща прихильно ставилась до ідеї незалежності України, Румунія розвивала надзвичайно тісні взаємини з Молдовою і т. д.

- ²⁰ Уряд Канади під тиском української громади пообіцяв, що визнає незалежність України, якщо вона проведе референдум із цього питання.
- ²¹ Виступ перед Верховною Радою УРСР у Києві. 1 серпня 1991 року. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. <http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1991/91080102.html> (відвідано 14 жовтня 2001 року).
- ²² Там само.
- ²³ *Honcharenko Olexandr. Ukrainian-Russian Relations: an Unequal Partnership.* — London: RUSI Whitehall Paper Series, 1995. — P. 60
- ²⁴ Про Чорнобиль в ООН // Українське Православне Слово. — 1991. — Квітень-травень. — С. 10.
- ²⁵ Делегація України виступила проти СРСР в ООН // Українське Православне Слово. — 1991. — Квітень-травень. — С. 27.
- ²⁶ Звернення до спільного засідання Конгресу США за підсумками радянсько-американської зустрічі у верхих у Женеві. 21 листопада 1985 року. Промови Президента Рейгана. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Рональда Рейгана. <http://www.reagan.utexas.edu/resource/speeches/1985/112185c.htm> (відвідано 1 травня 2003 року).
- ²⁷ Консулят США у Києві // Українське Православне Слово. — 1991. — Квітень-травень. — С. 23.
- ²⁸ Прес-конференція Президента з Прем'єр-міністром Канади Малруні у Кеннебанкпорті, штат Мен. 26 серпня 1991 року. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. <http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1991/91082600.html> (відвідано 14 жовтня 2001 року).
- ²⁹ Там само.
- ³⁰ *Кедрин І.* Підсумки відвідин Л. Кравчука Канади і США // Українське Православне Слово. — 1991. — Жовтень-грудень. — С. 20.
- ³¹ Заява прес-секретаря Фіцуотера щодо зустрічі Президента з Головою Верховної Ради України Л. Кравчуком. 25 вересня 1991 року. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. <http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1991/91092503.html> (відвідано 14 жовтня 2001 року).
- ³² *Кедрин І.* Підсумки відвідин Л. Кравчука Канади і США // Українське Православне Слово. — 1991. — Жовтень-грудень. — С. 20.
- ³³ Україна стала незалежною державою // Українське Православне Слово. — 1992. — Січень. — С. 10.
- ³⁴ Там само.
- ³⁵ Президент Буш привітав Президента України // Українське Православне Слово. — Січень. — 1992. — С. 25.
- ³⁶ Г. Кіссінджер про Росію і Україну // Українське Православне Слово. — 1992. — Лютий-березень. — С. 18.
- ³⁷ Там само.
- ³⁸ *The Ukrainian Quarterly.* — Summer 1992. — Vol. XLVIII. — Issue 2. — P. 237.
- ³⁹ Прес-конференція Президента щодо допомоги країнам колишнього Радянського Союзу. 1 квітня 1992 року. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. <http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1992/92040100.html> (відвідано 14 жовтня 2001 року).
- ⁴⁰ Зауваження перед зустріччю з діловими лідерами. 21 квітня 1992 року. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. <http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1992/92042100.html> (відвідано 14 жовтня 2001 року).

- ⁴¹ Послання до Конгресу щодо торгівлі з деякими колишніми радянськими республіками. 6 травня 1992 року. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. <http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1992/920506.08html> (відвідано 14 жовтня 2001 року).
- ⁴² Hopes for Quick Resolution // The Ukrainian Quarterly. — Summer 1992. — Vol. XLVIII. — Issue 2. — P. 237.
- ⁴³ Ibid.
- ⁴⁴ President Leonid Kravchuk Visits the U.S. // The Ukrainian Quarterly. — Summer 1992. — Vol. XLVIII. — Issue 2. — P. 293.
- ⁴⁵ Візит Президента України в США // Українське Православне Слово. — 1992. — Червень. — С. 18.
- ⁴⁶ Прес-конференція Президента з Президентом України Леонідом Кравчуком. 6 травня 1992 року. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. <http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1992/92050600.html> (відвідано 14 жовтня 2001 року).
- ⁴⁷ Там само.
- ⁴⁸ Там само.
- ⁴⁹ Спільна декларація президентів США і України. 6 травня 1992 року. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. <http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1992/92050601.html> (відвідано 14 жовтня 2001 року).
- ⁵⁰ Президент України прийняв Річарда Ніксона // Українське Православне Слово. — 1992. — Червень. — С. 42.
- ⁵¹ Там само.
- ⁵² Там само.
- ⁵³ Американські експерти розчаровані розвитком реформ на Україні // Українське Православне Слово. — 1992. — Вересень-жовтень. — С. 37.
- ⁵⁴ Там само.
- ⁵⁵ Там само.
- ⁵⁶ An Interview with Ukrainian Prime Minister L. Kuchma // The Ukrainian Quarterly. — Spring 1993. — Vol. XLIX. — Issue 1. — P. 8—9.
- ⁵⁷ Прес-конференція Президента з Прем'єр-міністром Сполученого Королівства Мейджором у Кеннебанкпорті, штат Мен. 29 серпня 1991 року. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. <http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1991/91082900.html> (відвідано 14 жовтня 2001 року).
- ⁵⁸ Звернення до клубів «Ківані» і «Ротарі» в Онтаріо, штат Каліфорнія. 6 грудня 1991 року. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. <http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1991/91120602.html> (відвідано 14 жовтня 2001 року).
- ⁵⁹ Прес-конференція Президента для іноземних журналістів. 19 грудня 1991 року. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. <http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1991/91121903.html> (відвідано 14 жовтня 2001 року).
- ⁶⁰ Звернення до нації щодо створення Співдружності Незалежних Держав. 25 грудня 1991 року. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. <http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1991/91122501.html> (відвідано 14 жовтня 2001 року).
- ⁶¹ Прес-конференція Президента. 10 квітня 1992 року. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. <http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1992/92041002.html> (відвідано 14 жовтня 2001 року).

- ⁶² Прес-конференція Президента з канцлером Німеччини Гельмутом Кодем. 22 березня 1992 року. Документи Президента Буша. Електронні архіви Президентської Бібліотеки Джорджа Буша. <http://bushlibrary.tamu.edu/papers/1992/92032200.html> (відвідано 14 жовтня 2001 року).
- ⁶³ *The Ukrainian Quarterly*. — Spring 1993. — Vol. XLIX. — Issue 1. — P. 94.
- ⁶⁴ *Ibid.* — P. 95.
- ⁶⁵ *Ibid.*
- ⁶⁶ Голова Комісії Верховної Ради України у закордонних справах у 1990— 1994 роках.
- ⁶⁷ *The Ukrainian Quarterly*. — Summer 1993. — Vol. XLIX. — Issue 2. — P. 220.
- ⁶⁸ *Ibid.*
- ⁶⁹ *Ibid.*
- ⁷⁰ *Ibid.* — P. 223.
- ⁷¹ *Ibid.* — P. 225.
- ⁷² *Ibid.*
- ⁷³ *Ibid.*
- ⁷⁴ *Ibid.*
- ⁷⁵ *The Ukrainian Quarterly*. — Autumn 1993. — Vol. XLIX. — Issue 3. — P. 338.
- ⁷⁶ *The Ukrainian Quarterly*. — Winter 1993. — Vol. XLIX. — Issue 4. — P. 444.
- ⁷⁷ *Ibid.*
- ⁷⁸ *Ibid.* — P. 445.

